

Vybrané otázky trestního řízení

Marek Fryšták

katedra trestního práva

Základní charakteristika trestního řízení

- trestním řízením se rozumí zákonem stanovený postup OČTŘ a dalších subjektů podílejících se na tomto postupu s cílem zjištění trestných činů a jejich pachatelů a jejich spravedlivého potrestání, jakož i zajištění výkonu rozhodnutí o potrestání
- jedná se fakticky o účel trestního řízení upravený v § 1 TrŘ
- účelem trestního řízení však není jen potírání kriminality, ale i
 - právo odepřít výpověď dle § 100 TrŘ
 - důvěra občanů v trestní řízení a v činnost OČTŘ - viz právo na spravedlivý proces (fair trial) atd.
 - výchovné působení ve vztahu ke společnosti - délka trestního řízení ☹
 - předcházení a zamezování kriminality - úcta k právu

Základní zásady trestního řízení

- pravidla (principy), která jsou výslovně či mlčky zpravidla vyjádřena v TrŘ
- představují východiska pro tvorbu (zákonodárce), interpretaci a aplikaci (orgány činné v trestním řízení) systému trestněprávně procesních norem
- jedná se o určité právní principy, vůdčí právní ideje jimiž je ovládáno trestní řízení a které musí být vykládány a aplikovány v souladu s Ústavou, LZPS, popř. v jejich duchu
- jsou typické pro trestní řízení jako celek nebo jen např. pro některé jeho stadia (zásady typické pro dokazování, hlavní líčení atd.)

Funkce základních zásad trestního řízení

- funkce interpretační - spočívá v tom, že prostřednictvím zásad trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení interpretaci příslušného ustanovení a tím zajišťují jednotnou interpretaci zákona
- funkce poznávací - spočívá v tom, že z charakteru základních zásad a jejich uplatnění v trestním procesu můžeme usuzovat na charakter trestního procesu, tj. zda je inkviziční, kontradiktorní, smíšený
- funkce aplikační - projevuje se v rozhodovacím procesu orgánů činných v trestním řízení
- funkce tvorby práva - spočívá v tom, že zákonodárce musí vycházet důsledně ze základních zásad, na nichž je norma vybudována

Právo na spravedlivý proces

- čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně základních práv a svobod
- každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, spravedlivě a v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění (tj. trestný čin, přestupek, či správní delikt) proti němu
- uvedené právo se netýká jen trestního řízení
- spravedlivým (řádným/férovým) je ten proces, který je veřejný, spravedlivý a rozhodnutý v přiměřené době nezávislým a nestranným soudem
- předvídatelnost (právní jistota), jasnost a srozumitelnost (pro koho píší zákony?) práva (situace 90. let min. století)
- občan musí být způsobilý předvídat, do jaké míry, která je rozumná při daných okolnostech případu, důsledky, které mohou vzniknout z jeho jednání; tyto důsledky nemusí být předvídatelné absolutní jistotou, pokud by tomu tak bylo, právo by se svázalo do přílišné rigidity

- čl. 35/1 Evropské úmluvy - podmínkou přijatelnosti stížnosti ze strany ESLP je vyčerpání efektivních vnitrostátních prostředků nápravy – pokud je ústavní stížnost neefektivní, nemusím ji podávat – od 1. 8. 2021 lhůta 4 měsíců (zkrácení z původních šesti)
- z práva spravedlivý proces vyplývají široký katalog dílčích procesních práv, které jsou blíže upraveny v rámci zásad uvedených v Ústavě, Listině a trestním řádu (§ 2)
- „...účelem trestního řízení přitom není jenom spravedlivé potrestání pachatele, účelem trestního řízení je rovněž „fair“ proces; existence řádného procesu je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu...“ (I. ÚS 781/04 ze dne 13.12.2005)
- „...účel trestního řízení, jímž je zcela jistě především snaha náležitě zjistit trestné činy a podle zákona jejich pachatele spravedlivě potrestat, nemůže být v právním státě nadřazen zásadě řádného zákonného procesu ...“ (III. ÚS 239/04 ze dne 17.6.2004)
- „...přijde-li spravedlnost pozdě, je to totéž jako by byla odmítnuta...“ (IV. ÚS 3892/18) - justice delayed is justice denied – pozdní spravedlnost, žádná spravedlnost

Veřejnost procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně; veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem
- § 2/10 TrŘ - trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat; při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně
 - „...smyslem práva na veřejné projednání věci, ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům, je poskytnout obžalovanému v trestním procesu možnost verifikace důkazů, směřujících vůči němu, a to před tváří veřejnosti
 - tato verifikace v případě svědecké výpovědi obsahuje dva komponenty: prvním je prověření pravdivosti skutkových tvrzení, druhým je potom možnost prověření věrohodnosti svědka...“ (Pl. ÚS 4/94)

- platí pouze pro hlavní líčení
 - přípravné řízení je neveřejné
- § 199 a násl. TrŘ - veřejnost hlavního líčení
 - vyloučení veřejnosti/ jednotlivce

§ 54/1 ZSM - zásada neveřejnosti

- na návrh mladistvého (nikdy o veřejnosti nerozhoduje soud) může být hlavní líčení veřejné

- zásada veřejnosti hlavního líčení není právem obviněného, se kterým by mohl volně disponovat, např. se ho vzdát, tj. obviněný nemá právo na neveřejné hlavní líčení, pokud tomu brání veřejný zájem
- obviněný se taktéž nemůže vzdát práva na veřejné vyhlášení rozsudku
- důvody pro vyloučení veřejnosti
 - mravnost - obecný pohled, nemůže být rozhodující, že to co nepohorší mě, nepohorší ani jiné
 - veřejný pořádek a národní bezpečnosti (utajované informace)
 - soukromý život účastníků řízení - s ohledem na osobu např. obviněného, svědka lze očekávat zájem médií
- důvody pro vyloučení jednotlivce
 - mladistvý
 - rušení důstojného průběhu - např. dress code jednací síně
 - opatření proti přeplňování jednací síně - tzv. na místenky – účast médií, příbuzenstva

- obrazové záznamy a obrazové nebo zvukové přenosy jen se souhlasem předsedy senátu/samosoudce
 - v našem prostředí není standardem, jde o přímý přenos hlavního líčení
- zvukové záznam s vědomím předsedy senátu/samosoudce, pokud to nebude na úkor klidného nebo důstojného průběhu
- „veřejnost“ přípravného řízení - § 8a - § 8c TrŘ - poskytování informací o trestním řízení ze strany orgánů činných v trestním řízení veřejnosti prostřednictvím sdělovacích prostředků a osobám na něm zúčastněným ; jinak je přípravné řízení neveřejné, jen „účastníci řízení“
 - neohrozit objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení
 - nezveřejňovat o osobách údaje, které se přímo nedotýkají trestné činnosti
 - dbát presumpci nevin

Spravedlnost procesu

- § 2/5 TrŘ - OČTŘ nezjiřtují objektivní pravdu, ale skutkový stav ve dŭvodnŭch pochybnostŭ
- do 31.12.1993 - zjiřtování skutečného stavu věci (tzv. zásadu objektivní pravdy)
- od 1. 1. 1994 - zjiřtování skutkového stavu věci bez dŭvodnŭch pochybnostŭ
 - zásada tzv. materiální pravdy - ŭzká souvislost se zásadou vyhledávací
- od 1. 1. 2002 - zjiřtování skutkového stavu bez dŭvodnŭch pochybnostŭ za součinnosti stran
 - strany v hlavním líčení dŭkazy nejen navrhují, předkládají, ale i provádějí

- rovnost zbraní - procesní rovnost obžaloby a obhajoby („co můžu já, můžeš i ty“)
- doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti zjišťovat skutkový stav
 - čl. 40/4 LZPS - obviněný má právo odepřít výpověď
 - § 33/1 TrŘ - právo obviněného mlčet, právo hájit se jakkoliv, tj. i lží
- § 89/2 TrŘ - každá ze stran může důkaz vyhledat, skutečnost, že důkaz nevyhledal OČTŘ není automatickým důvodem k odmítnutí (viz znalecké dokazování v trestním řízení – předložení znaleckého posudku procesní stranou)

- neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítávat k jeho tíži
- Evropská úmluva tento zákaz výslovně neupravuje, ale ESLP jej dovozuje z čl. 6 odst. 1, 2 (právo na spravedlivý proces, presumpce nevinny)
 - právo nepodílet se na vlastním obvinění
 - právo mlčet
 - § 33/1 TrŘ – obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostemnení však povinen vypovídat...může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě (může lhát)

- skutkový stav, respektive rozsah pochybností v rámci trestního řízení, je závislý od jednotlivých jeho stadií („za mlhou hustou tak, že by se dala krájet; jdu ze tmy do světla)
 - § 158/3 TrŘ - prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
 - § 160/1 TrŘ - nasvědčují-li odůvodněné a zjištěné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala konkrétní osoba
 - § 172/1 TrŘ - je-li nepochybné, skutek není, není prokázáno, je nepřípustné
 - § 176 TrŘ - jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud
- rozhodování soudu - in dubio pro reo; v pochybnostech by soud neměl odsoudit - někdy to ale alibisticky učiní, jelikož předjímá, že stejně dojde k podání opravného prostředku

Přiměřenost délky procesu

- čl. 38 LZPS - každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů
- § 2/4 TrŘ - trestní věci se musí projednávat bez zbytečných průtahů a to zejména vazební věci a věci, ve kterých byl zajištěn majetek
- při rozhodování o respektování požadavku přiměřené délky jako jednoho z aspektů práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 odst. 1 Úmluvy zvažuje ESLP na jedné straně zájem stěžovatele na rychlém vyřízení věci a na straně druhé obecný zájem na řádném výkonu spravedlnosti (např. Debbasch proti Francii, rozsudek ESLP, 3. 12. 2002, č. 49392/99, § 43)
- otázku přiměřenosti délky řízení ESLP zkoumá ve světle konkrétních okolností daného případu charakterizujících čtyři základní kritéria: složitost věci, chování stěžovatele, postup státních orgánů a význam řízení pro stěžovatele (např. – mezi mnoha jinými – Süßmann proti Německu, rozsudek velkého senátu ESLP, 16. 9. 1996, č. 20024/92, § 48; Frydlender proti Francii, rozsudek velkého senátu ESLP, 27. 6. 2000, č. 30979/96, § 43)
- + páté kritérium, které ESLP za takové zpravidla neoznačuje, ale vždy zohledňuje počet stupňů soudní soustavy, na kterých byla věc projednávána

- v jednom ze starších nálezů (II. ÚS 535/03 ze dne 6. 9. 2006) se ÚS pokusil učinit jakýsi zobecňující závěr, když konstatoval, že „ačkoliv si je vědom skutečnosti, že kritérium přiměřené lhůty ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy nelze vykládat paušálně stanovením určité konkrétní délky konání trestního stíhání ... je s ohledem na rozhodovací praxi Ústavního soudu, resp. Evropského soudu pro lidská práva, zřejmé, že dobu trvání trestního řízení delší než šest let je třeba považovat za spíše výjimečnou a v případě absence zřejmých a významných důvodů pro překročení této hranice nelze trvání trestního stíhání v délce vyšší tolerovat.“
- odtud vžitá představa, že řízení delší než šest let již porušuje právo na spravedlivý proces z hlediska rychlosti
- judikatura ÚS se v tomto ohledu vyjadřuje shodně s judikaturou ESLP tak, že není možné určit konkrétní hranici pro nepřiměřenou délku trestního řízení a je třeba volit individuální přístup dle konkrétních okolností případu (např. I. ÚS 603/06 ze dne 12. 5. 2007, I. ÚS 2859/09 ze dne 8. 6. 2010).

- význam zásady rychlosti trestního řízení je podstatný, není ale vedoucím principem trestního řízení, není cílem trestního řízení, není absolutní zásadou trestního řízení
 - v trestní řízení se klade mimořádný význam na to, aby věc byla správně rozhodnuta, aby byl odsouzen viník, a to jen za to, co spáchal, a aby nebyl odsouzen a potrestán nevinný
- průtah v některé fázi trestního řízení je tolerovatelný, pokud řízení jako celek je skončeno v přiměřené lhůtě
- Barfuss proti České republice, rozsudek ze dne 31.7.2000
 - délka trestního řízení 3 roky 10 měsíců a 7 dní není s ohledem na výše uvedená kritéria přiměřenou dobou trvání trestního procesu
- Van Pelt proti Francii, rozsudek ze dne 23.5.2000
 - trestní řízení v délce 8 let 8 měsíců a 20 dní bylo považováno s ohledem na složitost věci, vysoký počet obviněných, jejich přítomnost v zahraničí a potřebu právního styku s cizinou za přiměřené

- dojde-li k porušení práva na spravedlivý proces z hlediska rychlosti trestního řízení, musí to stát obviněnému kompenzovat (dále srov. <https://www.mvcr.cz/clanek/rychlost-trestniho-rizeni.aspx>)
- spravedlivé finanční zadostiučinění, např.
 - věc č. 3331/02 – Břetislav Bačák proti ČR (přiznáno 7700 €)
 - věc č. 20252/03 – Regina Rázlová proti ČR (přiznáno 5000 €)
 - věc č.75455/01 – Ali Mohamed Tariq proti ČR (přiznáno7000 €)
 - věcč.70847/01 – Petr Volf proti ČR (přiznáno5 990 €)
- ESLP se dokonce dopracoval k tomu, že v sérii deseti rozsudků o stížnostech směřujících proti Itálii (např. ve věcech Riccardi Pizzami - Application no. 62361/00, Giuseppina a Orestina Procaccini - Application no.65075/01, Musci - Application no.64699/01, vydaných dne 10.11.2014, stanovil jakýsi sazebník výše finančního zadostiučinění za rok trvání řízení (nikoli za rok průtahů či zpoždění), který tento soud pokládá za přiměřenou úhradu
- např. za rok trvání řízení pokládá za vhodné poskytnout stěžovateli satisfakci 1000 až 1500 €

- zmírnění trestu nebo zastavení trestního stíhání
- ESLP nevyvodil z porušení článku 6/1 Úmluvy povinnost smluvního státu automaticky kompenzovat průtahy v řízení zastavením trestního stíhání nebo zmírněním trestu, současně takovou formu kompenzace připustil
- takové formy kompenzace považuje ESLP za dostatečnou nápravu porušeného práva, jestliže je národní soud použije výslovně proto, že bylo porušeno právo na projednání věci v přiměřené lhůtě, a pokud jde o zmírnění trestu, uvede, v jaké míře byl trest z tohoto důvodu zmírněn
 - v rozhodovací praxi ÚS převládalo stanovisko, že toliko z důvodu průtahů v řízení nemůže být zásadně trestní stíhání zastaveno (srov. II.ÚS 32/03, II.ÚS 7/03, II. ÚS 527/03, III. ÚS 217/03, III. ÚS 95/04, IV. ÚS 8/03). ÚS konstatuje se, že porušení práva na spravedlivý proces v podobě nepřiměřených průtahů nezakládá důvody pro analogické použití § 11/1j TrŘ
 - I. ÚS 554/04 - nepřiměřenou délku řízení je potřebné „promítnout do výše a druhu ukládaného trestu“; navíc se zde hypoteticky připouští i možnost zastavení trestního stíhání, což však představuje podle ÚS „spíše krajní prostředek použitelný za předpokladu, že by obecný soud našel po zhodnocení všech shora uvedených skutečností podmínky pro postup dle § 223/2 TrŘ (podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání) ve spojení s § 172/2c TrŘ , resp. § 257/1c TrŘ (odvolací soud trestní řízení zastaví, existuje-li zde okolnost, která by odůvodňovala zastavení trestního stíhání soudem prvního stupně)

- lhůty v trestním řízení - zákonné a soudcovské (lhůta pro ustanovení obhájce není určena zákonem, hodiny, dny dle situace)
 - § 159 TrŘ - lhůta pro skončení prověřování - 2, 3, 6 měsíců
 - § 167 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 2, 3 měsíce
 - § 170 TrŘ - lhůta pro skončení vyšetřování - 6 měsíců
 - § 181 TrŘ - lhůta pro nařízení hlavního líčení - 3 týdny, 3 měsíce
 - § 129 TrŘ - lhůta pro písemné vyhotovení rozsudku - max. 20 pracovních dnů
- možnost prodloužení uvedených lhůt a to bez sankce – má takové lhůta pak smysl?
- není stanovena lhůta pro délku hlavního líčení
- § 72a TrŘ – maximální délka trvání vazby - zde se pojí zásada přiměřenosti a zásada rychlosti - přečin, zločin, zvláště závažný zločin, výjimečný trest

Nezávislý a nestranný soud

- čl. 81 a 82 Ústavy – soudnictví jménem republiky vykonávají nezávislé soudy, soudci jsou při výkonu své funkce nezávislí, jejich nestrannost nesmí nikdo ohrožovat
- čl. 36/1 LZPS - každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu
- čl. 38/1 LZPS - nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci; příslušnost soudu i soudce stanoví zákon
 - „Ústavní pořádek ČR (čl. 81 a 82 Ústavy ČR) stanoví, že soudnictví vykonávají pouze nezávislé a nestranné soudy, respektive nezávislí a nestranní soudci, kteří se řídí základními pravidly spravedlivého procesu (čl. 1 /1 Ústavy, Hlava pátá LZPS)
 - tato ustanovení lze vykládat jako institucionální záruky materiálně chápaného výkonu soudní moci, a proto z hlediska práva na spravedlivý proces není nezbytné, aby ve všech případech byl soudem ve smyslu ust. § 36/2 Listiny výhradně orgán začleněný do soustavy obecných soudů, avšak musí jít o orgán nezávislý, jehož členové disponují nezávislostí a nestranností při svém rozhodování
 - dále musí mít nepodmiňovaný přístup ke zkoumání všech relevantních aspektů věci (skutkových i právních), respektující základní zásady spravedlivého procesu (kupř. zásadu nikdo nesmí být soudcem ve vlastní věci či zásadu slyšeny musí být obě strany), přičemž vykonatelné rozhodnutí již nelze dalším mocenským aktem zvrátit (vymezení soudnictví v materiálním smyslu)

- nezávislost a nestrannost představují ideální typy, které nikdy nelze naplnit absolutně - lze se k nim pouze přibližovat - což je dáno jejich sociální povahou
- nezávislostí se rozumí vyloučení možnosti účinně působit na svobodnou tvorbu vůle soudců, nestrannost (nezávislost na stranách) představuje absenci vztahu soudu k jedné ze stran řízení....“ (Pl. ÚS 11/04)
- „...obecné soudy jsou povinny postupovat vůči obviněnému nestranně, tedy nic v jejich postupu nesmí naznačovat, že předjímají výsledek řízení na základě negativního hodnocení osoby obviněného
- mezi takové případy patří to, když obecný soud vyvozuje skutkové závěry taktéž ze skutečností souvisejících s povahovými rysy obviněného, které pro posouzení určité skutkové otázky nemají žádný význam ani nemůže okruh důkazů uzavírat na poukaz na předchozí trestnou činnost obviněného...“ (I. ÚS 2726/14)

- čl. 95 Ústavy - soudce je při rozhodování vázán zákonem a mezinárodní smlouvou
- princip vázanosti soudce zákonem (čl. 95 Ústavy)
 - je skutečně vázán jen zákonem – co jeho subjektivní nálady, pocity, politické přesvědčení předpojatost?
 - zásada volného hodnocení důkazů (§ 125 TrŘ) – viz dále

Stadia trestního řízení

- představují jednotlivé časové úseky, v nichž OČTŘ a další subjekty plní své úkoly (povinnosti) a vykonávají svá práva s cílem dosáhnout účelu trestního řízení
- předsoudní stadia x soudní stadia - § 12/10 TŘ
 1. předsoudní
 - přípravné řízení
 - postup před zahájením trestního stíhání – slangově označováno jako prověřování - fakultativní
 - postup po zahájení trestního stíhání/vyšetřování – obligatorní
 - 2. soudní
 - předběžné projednání obžaloby – fakultativní
 - hlavní líčení - obligatorní
 - řízení o opravných prostředcích - obligatorní
 - vykonávací řízení - obligatorní
- stadium není totožný pojem jako fáze (nezaměňovat), fáze představuje vnitřní členění stadia např. stadium přípravného řízení, fáze prověřování

Předsoudní stadia

- přípravné řízení (prověřování a vyšetřování)
- proěřování - účelem je objasnění a proěřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin - § 158/3 TrŘ
- vyšetřování - účelem je co nejrychleji v potřebném rozsahu vyhledat důkazy k objasnění všech základních skutečností důležitých pro posouzení případu včetně osoby pachatele a následku trestného činu - § 164/1 TrŘ
 - standardní přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ (proěřování), § 160 až § 167 TrŘ (vyšetřování); v jeho rámci se důkazy neprovádí
 - rozšířené přípravné řízení - § 158/3 až § 158b TrŘ(proěřování), § 168 až § 179 TrŘ(vyšetřování); v jeho rámci se důkazy provádí
 - zkrácené přípravné řízení, § 179a až § 179h TrŘ; koná se o TČ s horní hranicí TOS do 5 let se lhůtou skončení do dvou týdnů od sdělení podezření

Policejní orgán

- jde o legislativní zkratku vymezenou v § 12/2 TŘ - útvary nebo pověřené orgány
 - primárně P ČR (primární policejní orgán) + GIBS, VP, VS, BIS (kontrarozvědka), UZIS (rozvědka), VZ (kontrarozvědka i rozvědka) (sekundární policejní orgán)
- policejní orgán je oprávněn konat obecně prověřování
 - konkrétní útvary a pověřené orgány jsou stanoveny konkrétními právními předpisy upravujícími činnost subjektů v postavení policejního orgánu, resp. interními akty řízení

- vyšetřovací orgán - § 161/2 TŘ - není-li uvedeno jinak, vyšetřování konají útvary P ČR, jde o užší pojem než policejní orgán
 - GIBS - TČ spáchané příslušníky P ČR, VS a celníky + zaměstnanci těchto subjektů v souvislosti s plněním jejich pracovních úkolů
 - státní zástupce - TČ spáchané příslušníky GIBS, BIS, UZIS, VP, VZ
 - kapitán lodi při dálkových plavbách - TČ spáchané na této lodi
 - vojenská policie - TČ příslušníků ozbrojených sil spáchané při plnění úkolů v zahraničí - výjezdy na zahraniční mise

Státní zástupce

- v přípravném řízení tzv. dominus litis
 - orgán činný v trestním řízení
 - povinnost stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví (zásada legality)
 - odpovídá za zákonnost průběhu přípravného řízení
 - dozor v přípravném řízení - § 174 TŘ
 - dávat závazné pokyny
 - vyžadovat spisy, dokumenty atd.
 - výlučná návrhová oprávnění - např.
 - návrh na vydání k příkazu o provedení domovní prohlídky (§ 83/1 TŘ)
 - návrh na vydání příkazu k provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/2 TŘ)

- výlučná rozhodovací oprávnění - zajištění nároku poškozeného - § 47 TŘ
 - zajištění majetku
- vydání meritorních rozhodnutí
 - zastavení trestního stíhání - § 172 TŘ
 - přerušování trestního stíhání - § 173 TŘ
- vyjma rozhodnutí uvedených v § 146a TŘ rozhoduje o stížnostech do rozhodnutí policejního orgánu
- vypracovává a podává obžalobu, návrh na potrestání, návrh na schválení dohody o vině a trestu

Dozor státního zástupce – prověřování

- nezaměňovat pojmy dozor a dohled, dohled vykonává nadřízené státní zastupitelství nad činností nižšího státního zastupitelství, např. v případě stížnosti na postup nižšího podle § 157a TŘ
- podle § 157/2 TŘ státní zástupce může uložit policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je tento orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele; k prověření skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je státní zástupce dále oprávněn:
 - vyžadovat od policejního orgánu spisy, včetně spisů, v nichž nebylo zahájeno trestní řízení, dokumenty, materiály a zprávy o postupu při prověřování oznámení,
 - odejmout kteroukoliv věc policejnímu orgánu a učinit opatření, aby věc byla přikázána jinému policejnímu orgánu,
 - dočasně odložit zahájení trestního stíhání
 - žádost o přezkoumání postupu pol. orgánu (§ 157a/1 TŘ)

Dozor státního zástupce – vyšetřování

- podle § 174/2 TŘ je státní zástupce oprávněn:
- dávat závazné pokyny k vyšetřování trestných činů
- vyžadovat od policejního orgánu spisy, dokumenty, materiály a zprávy za účelem prověrky
- zúčastnit se provádění úkonů policejního orgánu, osobně provést jednotlivý úkon nebo i celé vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci
- vracet věc policejnímu orgánu se svými pokyny k doplnění
- rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu, která může nahrazovat vlastními
- přikázat, aby úkony ve věci prováděla jiná osoba služebně činná v policejním orgánu + výlučná oprávnění státního zástupce (§ 175/1 TŘ)
- lze shrnout, že v přípravném řízení není státní zástupce procesní stranou, ale subjektem, jeho postavení vůči policejnímu orgánu/ obviněnému či obhájci je „nadřazené“; velmi zjednodušeně řečeno, policejní orgán „skáče“, jak mu píská státní zástupce

Soud v přípravném řízení

- k provádění úkonů v přípravném řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodě je činný státní zástupce, který podal příslušný návrh (§ 26/1 TŘ)
- soud, u něhož státní zástupce podal návrh, se stává příslušným k provádění všech úkonů soudu po celé přípravné řízení, pokud nedojde k postoupení věci z důvodu příslušnosti jiného státního zástupce činného mimo obvod tohoto soudu (§ 26/2 TŘ)
- nález ÚS ze dne 19. 4. 2019, sp. Zn. Pl. ÚS 4/2014
 - „...pokud příslušný návrh podává státní zástupce krajského nebo vrchního státního zastupitelství, je třeba aplikovat obecnou úpravu místní příslušnosti soudů v trestním řádu a místní příslušnost okresního soudu určit podle kritérií stanovených v § 18 TŘ, tj. z množiny okresních soudů, v jejichž obvodech krajské nebo vrchní státní zastupitelství působí, zvolit ten, jehož místní příslušnost těmto kritériím odpovídá...“

Úkony soudu v přípravném řízení

- ustanovení obhájce obviněnému (§ 39/1 TŘ)
- rozhodování o vzetí obviněného do vazby (§ 68 a 73b/1 TŘ)
- vydání příkazu k zatčení obviněného (§ 69/1 TŘ)
- vydání příkazu k zadržení podezřelého (§ 76a/1 TŘ)
- vydání příkazu k domovní prohlídce (§ 83/1 TŘ)
- vydání příkazu k prohlídce jiných prostor a pozemků (§ 83a/1 TŘ)
- nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu (§ 88/1, 2 TŘ)

- nařízení vydání údajů o telekomunikačním provozu (§ 88a/1 TŘ)
- rozhodování o uložení předběžného opatření (§ 88m/3 TŘ)
- účast při provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu svědka nebo v rekognici (§ 158a TŘ)

Soudní stadia

Předběžné projednání obžaloby

- § 185 a násl. TrŘ - jeho účelem je, aby se do trestního řízení dostaly pouze věci, které tam patří
 - věc patří do příslušnosti jiného soudu
 - zastavení trestního stíhání
 - přípravné řízení nebylo provedeno podle zákona
 - ve věci nejsou v potřebném rozsahu objasněny všechny okolnosti
 - nařízení hlavního líčení
- samosoudce předběžné projednání věci neprovádí, ale obžalobu má povinnost „přezkoumat“ v výše uvedeném duchu

Hlavní líčení

- má subsidiární povahu, protože se koná, jen když
 - nebylo rozhodnuto jinak při předběžném projednání obžaloby (§ 185 až § 195 TŘ)
 - nebylo učiněno rozhodnutí mimo hlavní líčení (§ 231 TŘ – zastavení trestního stíhání, přerušení, schválení dohody o vině a trestu)
 - nebyl vydán trestní příkaz nebo byl-li podán proti vydanému trestnímu příkazu odpor (§ 314e až § 314g TŘ)
- koná ho jen soud prvního stupně
 - obvykle okresní soud
 - krajský soud ve věcech uvedených v § 17 TŘ

Význam hlavního líčení

- soud prvního stupně v něm rozhoduje o podané obžalobě (návrhu na potrestání)
 - platí zde obžalovací zásada
- je těžištěm a vyvrcholením procesu dokazování
 - důkazy se zde provádějí zejména podle zásady ústnosti a bezprostřednosti, za účasti stran, popřípadě je strany přímo provádí
- je zde nejširší účast stran trestního řízení a uplatnění jejich práv
 - navíc je hlavní líčení zásadně veřejné a veřejnost může být vyloučena jen výjimečně
- uplatňují se v něm další zásady trestního řízení
- jen v hlavním líčení může soud prvního stupně uznat obviněného vinným a uložit mu trest nebo ho zprostit obžaloby

Příprava hlavního líčení

- doručení obžaloby (návrhu na potrestání) určeným osobám, zejména obžalovanému
- nařízení hlavního líčení
 - předvolání obžalovaného a dalších osob
 - vyzoomění jiných osob a subjektů
- vydání určitého rozhodnutí nebo učinění jiných úkonů a opatření, např.
 - rozhodnutí o vazbě obžalovaného
 - rozhodnutí o spojení nebo vyloučení věci
 - opatřit potřebné důkazní prostředky (např. listiny)

Průběh hlavního líčení

- počátek hlavního líčení
 - zjištění přítomnosti osob
 - přednesení obžaloby (návrhu na potrestání)
 - uplatnění nároku poškozeného
- dokazování v hlavním líčení
 - obecné zásady a postupy při dokazování
 - zvláštnosti při hlavním líčení (přečtení protokolů o výpovědích obviněných a svědků, možnost provedení důkazu stranou atd.)
- závěr hlavního líčení
 - závěrečné řeči a poslední slovo obžalovaného
 - odročení hlavního líčení
- rozhodnutí v hlavním líčení

Přítomnost osob u hlavního líčení

- obligatorní je stálá přítomnost
 - všech členů soudního senátu (samosoudce) – neměnnost členů senátu
 - zapisovatele
 - státního zástupce – vzájemná zastupitelnost s jiným státním zástupcem
- přítomnost obžalovaného
 - zásadně má právo se zúčastnit hlavního líčení
 - musí být přítomen v určitých případech (§ 202/4,5 (právo vzdát se) TŘ, § 64/1 ZSM)
 - jinak lze konat hlavní líčení v jeho nepřítomnosti
- přítomnost obhájce obžalovaného
 - je nezbytná v případě nutné obhajoby (§ 202/4 TŘ)
- přítomnost jiných osob podle povahy řízení

Rozhodnutí v hlavním líčení

- rozhodnutí meritorní povahy
 - rozsudek
 - odsuzující
 - zprošťující
 - usnesení
 - o zastavení trestního stíhání
 - o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání
 - o postoupení věci jinému orgánu

– rozhodnutí zatímní či jiné povahy

– usnesení

- o přerušení trestního stíhání
- o předložení věci k rozhodnutí o příslušnosti soudu
- o vrácení věci státnímu zástupci k došetření

– jiná související rozhodnutí a opatření

- o vazbě nebo o dalších zajišťovacích opatřeních
- o vyloučení soudce z rozhodování
- o podmíněném zastavení trestního stíhání

Řízení o opravných prostředcích

- jedná se o fakultativní stadium trestního řízení, které je výjimkou ze zásady oficiality
- jeho bezprostředním účelem je náprava konkrétního nepravomocného/pravomocného rozhodnutí v zájmu procesních stran
 - jakékoliv rozhodnutí OČTŘ v trestním řízení může být nesprávné
 - zákonodárce nechce, aby rozhodnutí byla nesprávná, nezákonná nebo nespravedlivá, proto konstituuje v TŘ opravné prostředky
- smyslem opravného řízení je zvýšit záruky v tom směru, aby každé rozhodnutí bylo v souladu s požadavky zákonnosti a spravedlnosti

- podstatou opravného řízení je činnost přezkumného orgánu směřující k ověření toho, zda zjištěný skutkový stav a jeho právní posouzení bylo učiněno odpovídajícím procesním postupem a zda o správnosti, zákonnosti a spravedlnosti nevznikají důvodné pochybnosti
- vady skutkové (error in facto) - skutková zjištění
 - jestliže soud nebo jiný OČTŘ nesprávně nebo nedostatečně zjistil skutkový stav
- vady právní (error in iure) – právní kvalifikace
 - výše uvedený orgán sice správně zjistil skutkový stav, ale použil nesprávnou právní kvalifikaci

- vady procesního postupu (error in procedendo) – „nezákonný“ průběh trestního řízení
 - výše uvedený orgán porušil procesní předpisy obsažené v trestním řádu, podle kterých měl postupovat
- opravným prostředkem je procesní úkon strany trestního řízení (§ 12/6 TŘ), popřípadě jiné oprávněné osoby, jehož podáním takové osoby mohou dosáhnout přezkoumání vadného rozhodnutí, resp. mohou dosáhnout vydání jiného rozhodnutí

Řádné opravné prostředky

- směřují proti rozhodnutí, které doposud nenabýly právní moci
 - stížnost (§ 141 a násl. TŘ)
 - lze jí napadnout každé usnesení policejního orgánu
 - usnesení státního zástupce nebo soudu jí lze napadnout pouze v případě, že to zákon výslovně připouští a tyto orgány rozhodují v prvním stupni
 - odvolání (§ 245 a násl. TŘ)
 - lze jím napadnout každý rozsudek soudu prvního stupně
 - proti rozsudku, kterým soud schválil dohodu o vině a trestu lze podat odvolání jen tehdy, není-li v souladu s takovou dohodou, kterou státní zástupce navrhl

- odpor do trestního příkazu (§ 314g TŘ) – specifický opravný prostředek
 - jeho včasným podáním se ruší trestní příkaz, a proto neproběhne žádné přezkumné řízení, ale samosoudce musí ve věci nařídit hlavní líčení (§ 314g/2 TŘ)

Mimořádné opravné prostředky

- směřují proti rozhodnutí, které je v době jejich podání již pravomocné bez ohledu na to, zda bylo vykonáno či nikoliv
 - rozhodnutí o tomto opravném prostředku lze dosáhnout v trestním řízení zrušením pravomocného a vykonatelného soudního rozhodnutí a jeho případné následné změny
 - z uvedeného důvodu jde tedy o výjimečný postup, protože změna pravomocného rozhodnutí je v rozporu se zásadami závaznosti, nezměnitelnosti a bezpodmínečné vykonatelnosti pravomocného rozhodnutí
 - jde o zásah do právní jistoty, stability a nezměnitelnosti rozhodnutí OČTŘ

- dovolání (§ 265a a násl. TŘ)
 - náprava právních vad a v zákoně vymezených procesních vad postupu řízení (§ 265b TŘ)
 - lze jím napadnout jen taxativně vymezená pravomocná rozhodnutí soudu (§ 265a TŘ)
 - možno napadat i skutková zjištění, pokud existuje extrémní nesoulad/rozpor mezi skutkovými zjištěními a provedenými důkazy (nelogičnost, pominutí provedeného důkazu); často se podřazuje pod § 265b/g TŘ
- obnova řízení (§ 277 a násl. TŘ)
 - odstranění nedostatků ve skutkovém zjištění na němž je rozhodnutí založeno
 - přípustná jen proti taxativně stanoveným rozhodnutím (§ 277 a § 278 TŘ)
- stížnost pro porušení zákona (§ 266 a násl. TŘ)
 - náprava primárně právních vad, ale i vad skutkových a vad procesního charakteru

- princip apelace a kasace
- účinek devolutivní a suspenzivní
- beneficium coesionis – dobrodiní náležející v souvislostech
- zákaz reformace in peius – zákaz změny k horšímu

Vykonávací řízení - „exekuce“

- § 315 TrŘ - směřuje k zajištění výkonu jednotlivých uložených trestů a ochranných opatření a jeho účelem je nucené uskutečnění obsahu rozhodnutí příslušného orgánu činného v trestním řízení
 - účelem trestního řízení je nejen odhalení trestných činů, jejich pachatelů a jejich spravedlivé potrestání, ale taktéž zajištění výkonu rozhodnutí
- zásada bezodkladnosti výkonu
 - odklad výkonu - výkon trestu by ohrozil život nebo zdraví, těhotná žena, matka novorozeného dítěte (do 1 roku po porodu) - § 322 TrŘ
- zásada nepřerušitelnosti (kontinuita) výkonu
 - přerušlení výkonu - těžká nemoc - § 325 TrŘ

- zásada korespondence výkonu obsahu rozhodnutí, jehož se výkon dotýká
 - podmíněné propuštění po výkonu 1/3, 1/2 (u přečinu i dříve), 2/3, 20 (30) let (§ 88 TrZ)
 - upuštění od výkonu TOS - § 327 TrŘ
 - odsouzený bude předán na základě mezinárodního nebo evropského zatýkacího rozkazu nebo vyhoštěn
 - onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí (duševní nemocí)
- zásada výchovného vlivu výkonu
 - účel trestu
- zásada kontroly výkonu
 - oprávnění státního zástupce KSZ, v jehož obvodu je trest vykonáván

Řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu

- § 314h a násl. TrŘ - jeho účelem je náprava ústavnosti porušené nezákonným rozhodnutím nebo zákaz provádět jiné nezákonné zásahy orgánu veřejné moci
- jeho typickým projevem je zásada kontinuity řízení, tj. v řízení pokračovat v tom stadiu, které bezprostředně předcházelo vydání zrušeného rozhodnutí
- nezbytnost respektovat obsah zrušovacího nálezu

Výslech obviněného - § 90 a násl. TŘ

- obviněným může být FO i PO, proti které bylo dle § 160/1 TŘ zahájeno trestní stíhání
 - neplatí fikce doručení dle § 64/4,5 TŘ; jak bych mohl realizovat svoje právo na obhajobu, když bych uvedené rozhodnutí nepřevzal
- výpověď obviněného je pouze výpověď, která byl učiněna po zahájení trestního stíhání, a nikoliv vysvětlení podezřelého dle § 158/3a TŘ, výpověď zadržného podezřelého dle § 76/3,5 TŘ, výpověď podezřelého ve zkráceném přípravném řízení dle § 179b/3 TŘ
- způsobilost být obviněným a vypovídat v trestním řízení není nikterak omezena, ani se neváže na způsobilost být pachatelem trestného činu
 - i osoba omezená na svéprávnosti, pokud byla obviněna, může vypovídat – k tomuto jejím stavu pak samozřejmě musí přihlídnout v rámci taktiky prováděného výslechu

Tzv. poučovací povinnost

- obviněný má právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a k důkazům o nich, není však povinen vypovídat (právo mlčet)
- obviněný nesmí být žádným způsobem donucován k výpovědi nebo doznání
- není jeho povinností dokazovat svoji nevinu
 - neplatí princip „qui tacet (ubi loqui potuit et debuit) consentire videtur“ [„kdo mlčí (když mluvit mohl a měl), zřejmě souhlasí.“] - papež Bonifác VIII. (1235-1303) - mlčení obviněného nelze připočítat k jeho tíži
 - nemo tenetur seipsum accusare (nikdo není povinen sám sebe obviňovat); nemo tenetur prodere seipsum (nikdo není povinen sám sebe zrazovat) – na rozdíl od svědka není obviněný povinen vypovídat
- může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě (tj. právo lhát)
 - trestný čin křivé obvinění (§ 345 TZ), pomluva (184 TZ)

- monologická část výslechu
 - právo nahlédnout do svých písemných poznámek
- dialogická část výslechu
 - zákaz kladení sugestivních otázek – 92/3 TŘ - tazatel do otázky vkládá zjevně či skrytě to, co chce slyšet, tazatel se ptá na to, co by se mělo zjistit až z výslechu a naznačujeme mu odpověď
 - „je v rozporu s § 92/3 TŘ, je-li obviněný při kladení otázek za účelem doplnění výpovědi nebo k odstranění neúplností, nejasností a rozporů přesvědčován, že jeho výpověď je nepravdivá a je mu předstírán názor vyslychajícího na obsah výpovědi s cílem přizpůsobit výpověď obviněného tak, aby byla v souladu s výsledky místního ohledání a pitvy, které jsou známy vyslychajícímu“ (11 Tz 29/68)
 - obviněný se nevyjádřil k tomu, kdy k jednání došlo, ale tazatel se ptá „takže říkáte, že se to stalo v pátek“, i když obviněný se k ničemu takovému nevyjádřil

- zákaz kladení kacízních otázek - § 92/3 TŘ - otázka obsahuje úskočné, nepravdivé nebo klamavé skutečnosti, tazatel v otázce předkládá doposud nepotvrzené skutečnosti a svádí tím, aby obviněný, aniž by si to uvědomil, odpověděl to, co chce tazatel slyšet
- dokazováním bylo zjištěno, že se to stalo v pátek, obviněný ale tvrdí, že si to nepamatuje, tazatel se ptá „takže se to stalo ve čtvrtek“ a očekává reakci, že obviněný spontánně řekne, že nikoliv, že v pátek
- zvláštní forma výslechu – konfrontace – blíže seminář o zvláštních způsobech dokazování

Obhájce

- obhájce je právním zástupcem osoby, proti které se trestní řízení vede
- § 35/1 TrŘ - obhájcem v TrŘ může být jen advokát; podmínky, kdo může být advokát stanoví § 4, 5 zákona o advokacii (85/1996 Sb.)
- § 35/1 TrŘ - pro jednotlivé úkony se může nechat zastoupit koncipientem, s výjimkou řízení před KS jako soudem prvního stupně, před VS a NS
- fakticky realizuje právo na obhajobu osoby, proti které se vede trestní řízení
- obhájce tak není procesní stranou, ale jen subjektem

- dle čl. 6/3 písm. e) Evropské úmluvy obsahuje
 - právo obhajovat se osobně
 - právo obhajovat se prostřednictvím obhájce podle vlastního výběru
 - právo na bezplatnou obhajobu, pokud to vyžaduje zájem spravedlnosti
- čl. 37/2 LZPS – každý má právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány a to od počátku řízení
- čl. 40/3 LZPS - obviněný má právo na obhájce
- § 2/12 TrŘ – ten, proti němuž se trestní řízení vede (zahájení úkonů trestního řízení § 158/3 TrŘ) má právo na obhájce
 - širší pojetí, než v LZPS - mladistvý od provedení úkonů podle TrŘ nebo učinění opatření dle ZSM, podezřelý

- obhajoba

- materiální obhajoba - právo hájit se sám
- formální obhajoba - právo hájit se prostřednictvím obhájce, kterého si může zvolit obviněný, jeho zákonný zástupce nebo příbuzný v pokolení přímém, respektive povinnost mít obhájce v rámci nutné obhajoby ex offa
- právo vyžadovat po OČTŘ, aby byl zjištěn skutkový stav bez důvodných pochybností, tj. skutečnosti svědčící pro i proti
- pokud je o případ nutné obhajoby a obviněný si obhájce nezvolí sám (plná moc), je mu ustanoven soudem, tj. obhajoba na plnou moc má vždy přednost

Nutná obhajoba dle § 36 TrŘ

- již v přípravném řízení
 - je-li omezen na svobodě
 - je-li omezen na svéprávnosti
 - je-li stíhán jako uprchlý
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit
 - je-li horní hranice TČ > 5 let – lze se vzdát
- v hlavním líčení po zkráceném přípravném řízení
 - lze se vzdát
- při rozhodování o uložení či změně ochranného léčení či zabezpečovací detence (vyjma protialkoholního)

Nutná obhajoba dle § 36a TŘ

- ve vykonávacím řízení ve veřejném zasedání
 - je-li omezen na svéprávnosti
 - je-li ve vazbě
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit
- v řízení o dovolání, stížnosti pro porušení zákona a o obnově řízení
 - je-li omezen na svobodě či na svéprávnosti
 - je-li horní hranice TČ > 5 let – lze se vzdát
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit
 - jde-li o zemřelého obviněného

Nutná obhajoba dle ZSM a ZMJS

- mladistvý (§ 42/2 ZSM)
 - od prvního úkonu dle TŘ vždy;
 - ve vykonávacím řízení rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání;
 - v řízení o mimořádných opravných prostředcích, rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání;
- dle ZMJS (§14 ZMJS)
 - řízení o vydání, předání či předání mezinárodnímu soudnímu orgánu, jejich rozšíření či vzdání se speciality
 - některá řízení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí
 - TOS či ochranné opatření spojené se zbavením osobní svobody
 - je-li omezen na osobní svobodě
 - je-li omezen na svéprávnosti
 - jde-li o mladistvého
 - je-li pochybnost o způsobilosti se hájit

Další osoby s obhajovacími právy

- opatrovník obviněného omezeného na svéprávnosti (§ 34/1 TrŘ)
 - jedná jménem obviněného, obecné oprávnění zastupovat (volí obhájce, podává návrhy a žádosti atd.)
- osoba se samostatnými obhajovacími právy
 - podává opravné prostředky vlastním jménem ve prospěch obviněného
 - zpravidla vymezeny jako osoby blízké (§ 247/2 2 TrŘ)
- u mladistvého
 - zákonný zástupce nebo opatrovník
 - orgán sociálně-právní ochrany dětí

- jiné osoby s obhajovacími právy - zákonný zástupce
 - zvolit obhájce , nahlížet do spisů, vyrozumění o konání hl. I., klást vyslýchaným otázky, doručení rozsudku, podávat opravné prostředky

- osoby se samostatnými obhajovacími právy - jsou procesní stranou, jelikož mají protistranu v osobě státního zástupce
 - příbuzní v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, druh, partner - zvolit obhájce, podávat opravné prostředky atd.
 - orgán sociálně-právní ochrany dětí – doručení obžaloby, rozsudku, vyrozumění o konání hl. I., podávat opravné prostředky

„Nouzový opatrovník“ v trestním řízení

- nemůže-li jednat „občanskoprávní“ opatrovník (§ 34/2 TrŘ)
 - hrozí-li nebezpečí z prodlení
- v řízení proti právnické osobě (§ 34/5 TOPO)
 - není-li zde ten, kdo by za PO měl jednat, je-li střet zájmů, nedaří-li se doručovat
- v řízení proti mladistvému (§ 43/2 ZSM)
 - obdobné, jako v TrŘ

Právo na bezplatnou obhajobu

- právo na obhajobu je zajišťováno v trestním řízení zejména
 - § 33/2 TrŘ - právem na bezplatnou obhajobu nebo za sníženou odměnu - osvědčí-li obviněný, že nemá dostatek prostředků a je-li to třeba k ochraně práv obviněného
 - dle Evropské úmluvy je toto právo tehdy, pokud obviněný prokáže
 - nedostatek finančních prostředků
 - existuje zájem společnosti – ten se posuzuje podle složitosti věci, důležitosti věci pro obviněného (pokud mu hrozí vysoký trest) a osobnosti obviněného (Biba proti Řecku, 26.9.2000)
- povaha trestné činnosti a to, že si obviněný trestní stíhání sám zavinil, je zde zcela irelevantní
- § 33/5 TrŘ - poučit obviněného o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění

Práva a povinnosti obhájce

- § 41 TrŘ
 - poskytovat potřebnou právní pomoc
 - účelně využívat prostředků obhajoby uvedených v zákoně
 - činit návrhy, podávat žádosti, opravné prostředky
 - účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit obviněný
 - právo na kopii protokolu o každém úkonu trestního řízení

- § 65 TrŘ
 - právo nahlížet do spisů

- § 165 TrŘ
 - právo účastnit se vyšetřovacích úkonů, které mohou být použity jako důkaz v řízení před soudem
 - právo klást svědkům otázky

- § 215 TrŘ
 - právo klást otázky vyslychaným osobám v rámci hl. I.
 - právo požádat o provedení důkazu

Výslech svědka - § 97 a násl. TŘ

- pojem svědka není v TŘ žádným způsobem definován
 - FO rozdílná od obviněného, předvolaná orgány činnými v trestním řízení, aby ve smyslu procesních předpisů uvedla všechny jí známé skutečnosti, které vnímala svými smysly, a to nejčastěji zrakem, sluchem a hmatem, a které jsou důležité pro rozhodnutí v trestní věci
- svědek v materiálním smyslu
 - každá FO, která svými smysly vnímala skutečnosti důležité pro trestní řízení, jež mohou být podkladem pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení
- svědek ve formálním smyslu
 - FO, která je orgány činnými v trestním řízení předvolána ke svědecké výpovědi

Tzv. poučovací povinnost

- povinnost vypovídat úplnou pravdu a nic nezamlčet - § 101 TŘ – na rozdíl od obviněného má svědek povinnost vypovídat a mluvit pravdu
- povinnost poučit jej o významu svědecké výpovědi
 - trestný čin křivé obvinění (§ 345 TZ), křivá výpověď (§ 346 TZ), pomluva (§ 184 TZ)
- zákaz kladení sugestivních otázek - § 101/3 TŘ – srovnej výklad u obviněného
- zákaz kladení kapciózních otázek - § 101/3 TŘ - srovnej výklad u obviněného
- specifika výslechu osoby mladší 15 let - § 102 TŘ
 - přítomnost pedagoga, případně rodičů, pokud u nich není střet zájmů (jeden rodič jako obviněný, dítě jako poškozené)

Zákaz výslechu

- o okolnostech týkajících se utajovaných informací chráněných zákonem č. 412/2005 Sb.
 - možnost zproštění této povinnosti
- o okolnostech týkajících se uložené nebo státem uznané povinnosti mlčenlivosti
 - možnost zproštění této povinnosti
 - touto povinností není dotčena povinnost upravená v § 367 TZ týkající se nepřekažení trestného činu
 - této povinnosti se nelze dovolávat ve vztahu k trestným činům, stran něhož má svědek dle § 368 TZ oznamovací povinnost – týrání svěřené osoby, vražda, zneužití dítěte k výrobě pornografie, teroristické tr. činy
 - výjimka stanovená § 368/3 TZ (advokát, duchovní, osoba poskytující pomoc obětem obchodování s lidmi – vztah s těmito subjekty je totiž založen na vzájemné důvěře)

Odepření svědecké výpovědi

- právo, nikoliv povinnost, odepřít výpověď jako svědek má
 - příbuzný obviněného v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, osvojenec, manžel, partner a druh
 - ten, kdo by svojí svědeckou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě, svému příbuznému v pokolení přímém, svému sourozenci, osvojiteli, osvojenci, manželu, partneru nebo druhu anebo jiným osobám v poměru rodinném nebo obdobném, jejichž újmu by právem pociťoval jako újmu vlastní
- svědka, který odpírá vypovídat bez důvodů uvedených v § 99 a § 100 TŘ, lze nutit vypovídat uložením pořádkové pokuty dle § 66 TŘ
 - takové opakované odepření vypovídat může být, pokud je vyjádřením nedůvěry svědka ve spravedlivé rozhodnutí soudu, urážlivým chováním vůči soudu ve smyslu znaků skutkové podstaty trestného činu pohrdání soudem dle § 336 TZ

Obava svědků vypovídat

- hrozí-li svědkovi nebo osobě jemu blízké zřejmě újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí prostřednictvím nátlaku dojde k nezákonnému ovlivňování trestního řízení
 - § 55/2 TŘ - institut utajeného svědka
utajení podoby, totožnosti
 - § 50 zákona č. 273/2008 Sb., o P ČR - institut tzv. krátkodobé ochrany
fyzická ochrana, dočasná změna pobyt, použití zabezpečovací techniky, poradenství
 - zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka
osobní ochrana, přestěhování, zastírání skutečné totožnosti
 - § 178a TŘ – spolupracující obviněný
snížení dolní hranice TOS bez omezení; nejedná se o beztrestnost (tzv. „generální pardon“)

Poškozený

- poškozeným je ten, komu byla trestným činem způsobena - § 43 TrŘ
 - škoda na zdraví
 - škoda na majetku
 - nemajetková újma - trestné činy proti lidské důstojnosti – hlava III TZ, porucha na zdraví, která není škodou na zdraví, škoda na právech (poškození cizích práv - § 181 TZ, trestné činy proti svobodě - hlava II díl 1. TrZ)
 - na jehož úkor se pachatel obohatil
- za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem

Práva poškozeného – majetková práva

- uplatnit nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy, vydání bezdůvodného obohacení (rozhodování tzv. v adhezním řízení); hmotněprávně bude nárok posouzen podle příslušných soukromoprávních předpisů
- činit důkazní návrhy
- nepřizná-li soud, odkáže do řízení ve věcech občanskoprávních (nezakládá překážku *rei iudicatae*)
- uplatněním nároku se staví promlčecí doba
- žádný soudní poplatek
- možnost odvolání do výroku o takto uplatněném nároku; nemožnost podat dovolání

Práva poškozeného – nemajetková práva

- být přítomen projednávání věci
- nahlížet do spisů a činit si opisy a výpisy
- být přítomen sjednávání dohody o vině a trestu - když se bez omluvy nedostaví, ale i bez něj
- odepřít souhlas s trestním stíháním (§ 163 TrŘ)
- nechat se zastoupit zmocněncem (§ 50 TrŘ)
- žádat o bezplatné zastupování (§ 51a TrŘ)
- vyjádřit se k věci před skončením
- uzavřít dohodu o narovnání a dát souhlas s narovnáním (§ 309 TrŘ)
- vzdát se svých práv (§ 43 odst. 5 TrŘ)

Bezplatná obhajoba poškozeného

- § 51a TrŘ - osvědčí-li poškozený (nebo jde o pozůstalého po oběti), že nemá dostatek prostředků, aby si zmocněnce hradil sám
 - poškozený, kterému byla způsobena těžká újma na zdraví
 - poškozený, který je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt
 - poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy či na vydání bezdůvodného obohacení, není-li zastupování zjevně nadbytečné
- i bez osvědčení nedostatku prostředků, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy
 - poškozený mladší osmnácti let
 - zvláště zranitelná oběť

Oběť trestného činu

- zákon č. 209/1997 Sb., o peněžité pomoci obětem trestné činnosti
 - obětí je ten, komu v důsledku s TČ vznikla škoda na zdraví – i osoba pozůstalá po oběti, osoba odkázaná na výživu
- zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
 - FO, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil
 - byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou
 - zvláště zranitelná oběť – dítě, osoba postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, oběť trestného činu obchodování s lidmi atd.
- poškozeným může být FO i PO, obětí je FO

Zajištění nároku poškozeného

- je-li důvodná obava, že uspokojení nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy způsobené TČ nebo na vydání bezdůvodného obohacení bude zmařeno nebo ztěžováno, lze zajistit majetek obviněného (i v rámci SJM či podílu) do výše škody nebo nemajetkové újmy nebo rozsahu bezdůvodného obohacení
- zajišťovat nelze věci, které nepodléhají výkonu soudního rozhodnutí
- movité věci se uloží do úschovy soudu, nemovitosti plomba na KÚ – možnost s nimi nakládat jen po předchozím souhlasu soudu/státního zástupce

Součinnost státních orgánů, fyzických a právnických osob - § 8 TrŘ

- státní orgány, právnické a fyzické osoby jsou povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožadáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů
 - zákon č. 292/1993 Sb. v čl. IV odst. 10 zmocnil Ministerstvo spravedlnosti k přijetí vyhlášky, ve kterých případech přísluší odměna za vyhovění výzvě orgánům činným v trestním řízení a v jaké výši - tato nebyla nikdy přijata
- státní orgány jsou dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo policejním orgánům skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin
 - výjimka z oznamovací povinnosti - § 368/3 TrZ (advokát, duchovní, osoba poskytující pomoc obětem obchodování s lidmi)

- oznamovací povinností není automaticky prolomena - povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací ani povinnost mlčenlivosti
- může ji prolomit pouze zvláštní předpis, který ji upravuje
 - stanoví okruh informací, které je možno předat bez ohledu na povinnost mlčenlivosti nebo
 - stanoví postup, jakým může dojít ke zproštění povinnosti mlčenlivosti

- plnění oznamovací povinnosti
- lze odmítnout
 - s odkazem na povinnost zachovávat tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem nebo státem uloženou nebo uznanou povinností mlčenlivosti
- nelze odmítnout
 - jestliže osoba, která tyto povinnosti má, by se jinak vystavila nebezpečí trestního stíhání pro neoznámení nebo nepřekažení trestného činu
 - při vyřizování dožádání orgánu činného v trestním řízení o trestném činu, kde dožádaná osoba je současně oznamovatelem trestného činu
- smyslem možnosti odmítnutí není bránit v poskytování takových údajů, ale v tom, aby k jejich poskytnutí docházelo pouze v zákonem vymezených důvodech a zákonem stanoveným způsobem

Nepřekažení trestného činu - § 367 TrZ

- taxativní výčet trestných činů, kterých se týká povinnost překazit
- „kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá“
- výjimky z povinnosti překazit
 - nelze-li trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání

Neoznámení trestného činu - § 368 TrZ

- taxativní výčet trestných činů, kterých se týká oznamovací povinnost
- „kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal“
- výjimky z oznamovací povinnosti
 - oznamovatel by oznámením sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání
 - advokát nebo jeho zaměstnanec, duchovní registrované církve a náboženské společnosti

Vyžádání tzv. bankovních informací

- údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství a údaje z evidence cenných papírů
- státní zástupce, po podání obžaloby předseda senátu
 - jestliže je toho v trestním řízení třeba k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
 - k posouzení poměrů obviněného anebo pro výkon rozhodnutí
- v řízení o trestném činu neoprávněné nakládání s osobními údaji dle § 180 TrZ může orgán činný v trestním řízení vyžadovat individuální údaje získané podle zákona č. 89/1995 Sb. pro statistické účely

Vyžádání tzv. bankovních informací

- údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství a údaje z evidence cenných papírů
- státní zástupce, po podání obžaloby předseda senátu
- jestliže je toho v trestním řízení třeba k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin
- k posouzení poměrů obviněného anebo pro výkon rozhodnutí
- v řízení o trestném činu neoprávněné nakládání s osobními údaji dle § 180 TrZ může orgán činný v trestním řízení vyžadovat individuální údaje získané podle zákona č. 89/1995 Sb. pro statistické účely

- podmínky, za nichž může orgán činný v trestním řízení vyžadovat údaje získané při správě daní - § 53/2 daňový řád (zákon č. 280/2009 Sb.)
 - informace získané při správě daní pro účely trestního řízení
 - trestné činy daňové a poplatkové
 - nepřežázení (cca 70 TČ) nebo neoznámení (cca 40 TČ) trestného činu
 - dotační podvod, poškozování finančních zájmů Evropských společenství
 - tzv. korupční trestné činy, trestné činy úředních osob, trestné činy proti výkonu pravomoci orgánu veřejné osoby a úřední osoby
 - padělání a pozměňování peněz, veřejné listiny

Trestní oznámení

- podání se posuzuje vždy podle svého obsahu, i když je nesprávně označeno - § 59/1 TrŘ
- podání - jakýkoliv podnět k úkonu trestního řízení
 - např. stížnost na postup policejního orgánu
- trestní oznámení - podání o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestným čin
 - podání lze jej učinit písemně, ústně do protokolu, v elektronické podobě, podepsané či anonymní
 - v přípravném řízení sepisují podání ústně do protokolu policejní orgán či okresní státní zastupitelství; v řízení před soudem okresní soud

- státní zástupce a policejní orgán je povinen přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin + poučit oznamovatele o odpovědnosti za vědomě nepravdivé údaje - § 158/2 TrŘ
 - provedení zásady legality a oficiality
- činí-li se ústně trestní oznámení, je nutno oznamovatele vyslechnout o (§ 59/5 TrŘ):
 - okolnostech, za nichž byl čin spáchán
 - o osobních poměrech toho, na něhož se oznámení podává
 - o důkazech a o výši škody způsobené oznámeným činem
 - je-li oznamovatel zároveň poškozeným nebo jeho zmocněncem, musí být vyslechnut též o tom, zda žádá, aby soud rozhodl v trestním řízení o jeho nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení
- jestliže byl takový protokol o trestním oznámení sepsán u soudu, ten jej neprodleně postupuje státnímu zástupci (§ 59/6 TrŘ) a ten zpravidla zase policejnímu orgánu

Děkuji za pozornost

Otázky...???

prof. JUDr. Marek Fryšták, Ph.D.

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 70, 611 80 Brno

Tel. + 420 549 493 870, Fax. + 420 541 213 162

E-mail: Marek.Frystak@law.muni.cz